

MODEL ODRŽIVOSTI I OTPORNOSTI NEPROFITNIH ORGANIZACIJA OSOBA S INVALIDITETOM

Zagreb, kolovoz 2023. godine

Sadržaj

Uvod	3
Djelovanje neprofitnih organizacija.....	4
Financiranje rada neprofitnih organizacija.....	6
Stavovi saveza udruga osoba s invaliditetom vezano za prepreke održivosti djelovanja	13
Stavovi saveza oko modela koji pridonose održivosti i otpornosti	15
Modeli koji pridonose održivosti i otpornosti	16
Zaključak	20

Uvod

Stvaranje poticajnog okruženja razvoja civilnoga društva jedna je od pretpostavki i mjerila demokratskog društva, ali i stabilnosti društvenoga i političkoga sustava svake države. Suradnja državne vlasti s civilnim društvom u stvaranju, provedbi i nadzoru politika koje su od neposrednog interesa za opće dobro među temeljnim je obilježjima dobrog upravljanja i suvremene države koja ima za svrhu služiti svojim građanima.

Održivost je ključan faktor poslovanja neprofitnih organizacija, posebice u području udruživanja i pružanja socijalnih usluga. Ovaj dokument ima za cilj istražiti različite modele održivosti, kao i načine financiranja kojima se podržava neprofitni rad saveza uključenih u 8. centar znanja te njihovih članica.

Obzirom na brojne izazove s kojima se susreću neprofitne organizacije, a u cilju stvaranja Modela otpornosti i održivosti, 8. Centar znanja za društveni razvoj na području unapređenja kvalitete življenja osoba s invaliditetom, proveo je u prosincu 2022. godine anketno istraživanje među reprezentativnim udrugama osoba s invaliditetom. Cilj istraživanja bio je sagledavanje pozicije reprezentativnih udruga radi stvaranja modela kvalitetne otpornosti i održivosti pred novim krizama.

Nastavno na provedeno, dodatno je provedeno tijekom srpnja 2023. godine i anketno istraživanje među 13 saveza - članica 8. centra znanja:

Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH

Hrvatski savez slijepih

Hrvatski savez gluhih i nagluhih

Savez društava multiple skleroze Hrvatske

Savez društava distrofičara Hrvatske

Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“

Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara

Hrvatski savez udruga osoba s tjelesnim invaliditetom

Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize

Hrvatski savez udruga invalida rada

Hrvatski savez udruga za osobe s intelektualnim teškoćama

Savez udruga za autizam Hrvatske

Savez civilnih invalida rata Hrvatske.

Anketno istraživanje među 13 saveza provedeno je upućivanjem upitnika putem elektronske pošte. Odabir sudionika istraživanja temeljen je na činjenici da su savezi udruge koje okupljaju velik broj svojih članica, te su upućeni u potrebe i probleme s kojima se susreću udruge osoba s invaliditetom u RH. Istraživanje je provedeno na načelima pristupačnosti, dobrovoljnosti i motiviranosti za sudjelovanje. Zaprimito je 11 popunjenih upitnika. Prikupljeni podaci su povjerljive prirode te su korišteni isključivo u svrhu analize rezultata.

Prilikom provedenog anketnog istraživanja, ujedno su prikupljeni i stavovi saveza udruga osoba s invaliditetom vezano za pitanja održivosti djelovanja, provedbe programa i projekta, te pitanja mogućeg oslanjanja na stabilniju podršku od strane nacionalne, regionalne i/ili lokalne vlasti, kao i pitanja budućnosti tj. daljnjeg unapređenja rada i razvoja.

Pri tome, naglasak je na informacijama o trenutnom stanju kao i glavnim preprekama održivosti i daljnjeg razvoja neprofitnih organizacija.

Na temelju prikupljenih podataka i stavova, izrađen je u kolovozu 2023. godine dokument Modeli održivosti neprofitnih organizacija.

Cilj izrade Modela održivosti i otpornosti je biti podrška u osiguranju kvalitetne otpornosti i održivosti udruga osoba s invaliditetom kao udruga od posebnog značaja za RH, a u odnosu na globalna kretanja i moguće krize u sljedećem razdoblju. Poučeni iskustvima uslijed pandemije i potresa koji su zadesili RH, odluka lokalnih samouprava o smanjenju financijskih potpora i slično, važno je promišljati o kratkoročnim i dugoročnim prijetnjama stabilnosti, otpornosti i održivosti organizacija civilnoga društva. Spomenuto može utjecati na suspenzije ili otkazivanja aktivnosti i projekata usmjerenih na potrebe krajnjih korisnika, pa postoji opravdana osnova za izradu modela kojim bi se spriječili/umanjili potencijalni rizici te pridonijelo otpornosti i održivosti organizacija osoba s invaliditetom.

Izrazi koji se koriste u ovom dokumentu, a imaju rodno značenje, odnose se jednako na muški i ženski rod.

Djelovanje neprofitnih organizacija

„Nikakva temeljna društvena promjena ne događa se samo zato što vlada djeluje. To je zato što se civilno društvo, savjest jedne zemlje, počinje dizati i zahtijevati - zahtijevati - zahtijevati promjene.“

JOE BIDEN

Općenito, civilno društvo odnosi se na sve oblike društvenog djelovanja koje provode pojedinci ili grupe pojedinaca, koji nisu povezani ni s državnim tijelima a niti državna tijela tim organizacijama upravljaju. Organizacije civilnog društva su organizacijske strukture čiji članovi imaju zajedničke ciljeve kao i odgovornosti od općeg interesa, a djeluju kao posrednici između javnih vlasti i građana. Često organizacije civilnoga društva u RH provode aktivnosti i usluge kojima se popunjavaju jazovi i nedostaci sustava koji bi ih trebao provoditi.

Udruga, u smislu Zakonu o udrugama, je svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih, odnosno pravnih osoba, koje se radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava

i sloboda, zaštitu okoliša i prirode, održivog razvoja te za humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno-obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s Ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarski procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje tog oblika udruživanja. (*Zakon o udrugama, NN 74/14, 70/17, 98/19, 151/22, članak 4.*)

Neprofitne organizacije nadopunjuju, zagovaraju, unaprjeđuju i poboljšavaju, djeluju na razvoju i napretku cjelokupne zajednice. Svoje djelovanje temelje na osnovi interesa građana čiji je zajednički cilj opća dobrobit. Nastaju tamo gdje država i tržište ne mogu adekvatno ispuniti društvene potrebe. Kao i profitne organizacije, obvezne su poštovati propisane zakonske propise, voditi poslovne knjige, izrađivati financijske izvještaje.... Od profitnih organizacija, neprofitne organizacije se razlikuju u činjenici koja proizlazi iz njihove temeljne svrhe postojanja, a to je djelovanje u cilju zadovoljavanja interesa svojih članova i doprinos općem dobru.

Organizacije civilnog društva okupljaju članove koji djeluju pri ostvarivanju zajedničkog cilja, a koji istovremeno imaju želju i potrebu za pripadanjem skupini s kojom se taj isti član/pojedinac može identificirati. Neprofitni sektor obuhvaća sve pojedince i organizacije koje pomažu da društvo bude zajednica odgovornih pojedinaca, istovremeno okrenutih prema osobnom napretku, ali i napretku zajednice u kojoj djeluju.

U svome djelovanju organizacije civilnog društva su neprofitne, pri čemu postoje dva bitna uvjeta djelovanja. Ukoliko obavljaju gospodarsku djelatnost, nema stjecanja i raspodjeljivanja dobiti već se ostvareni prihodi mogu jedino koristiti za unaprjeđenje svojih djelatnosti. Osim navedenog, neprofitna organizacija ne smije obavljati djelatnosti u opsegu koji bi se mogao protumačiti kao konkurencija poduzetnicima.

Osnovna svrha neprofitnih organizacija je pomagati poboljšanju kvalitete života, činiti zajednicu/društvo osjetljivijim za važne teme, poticati osjećaj zajedništva i razvijati komunikaciju, pokretati važna društvena pitanja, osvještavati javnost i upozoravati na nedostatke sustava, i na kraju najvažnije: štititi najranjivije socijalne skupine društva. Posebice u tom segmentu, ključnu ulogu u društvu imaju udruge osoba s invaliditetom i njihovi savezi.

Kako bi neometano djelovale, organizacijama civilnoga društva je nužna stabilnost, održivost, razvoj i unaprjeđenje, osigurana budućnost.

„Poboljšati se znači promijeniti; biti savršen znači često se mijenjati.“

Winston Churchill

Financiranje rada neprofitnih organizacija

U provedbi javnih politika, suradnja udruga kao neprofitnih organizacija i tijela javne vlasti se najčešće očituje kroz razne oblike financijske i nefinancijske podrške u okviru programa i projekata od interesa za opće dobro. Upravo ta suradnja između spomenuta dva sektora ima veliki potencijal za generiranje brojnih pozitivnih društvenih promjena, kao i stvaranje prijeko potrebnih sinergija za održiv društveni razvoj. Koliko će taj potencijal biti valoriziran ovisi o brojnim čimbenicima: kvaliteti kriterija, standarda i postupaka za dodjelu financijskih i nefinancijskih podrški, organizacijskim i ljudskim resursima unutar javnih institucija ali i organizacijskim, materijalnim i ljudskim resursima unutar neprofitnih organizacija.

Institucionalni okvir rada organizacija civilnog društva u RH zasnovan je na brojnim propisima, od temeljnih zakona do posebnih propisa koji uređuju osnivanje i djelovanje različitih vrsta organizacija odnosno njihovih specifičnosti u djelovanju i poslovanju. Obzirom na skupinu građana koje okupljaju savezi i udruge članice 8. centra znanja, među brojnim zakonskim i podzakonskim aktima te strategijama i planovima, kao ključni dokument izdvaja se Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021. do 2027. godine. On pruža smjernice za usklađivanje svih politika djelovanja vezanih uz zaštitu prava osoba s invaliditetom u raznim područjima života i djelovanja. Kako je njime navedeno, analizom stanja utvrđena je potreba daljnjeg poboljšanja kvalitete života osoba s invaliditetom, osnaživanje kapaciteta pružatelja usluga, izgradnja pristupačnog okruženja i komunikacijskih sustava i tehnologija te izgradnja inkluzivnog društva. Nadalje se navodi kako je potrebno i dalje poduzimati mjere i aktivnosti s ciljem osiguravanja jednakog pristupa i nediskriminacije u području pravosuđa i pravne zaštite, socijalne zaštite, zdravstvene skrbi, obrazovanja, stanovanja, umjetnosti, kulture, rekreacije, slobodnog vremena, turizma i sporta.

Podrška razvoju civilnoga društva utemeljena je na tri oblika institucionalne podrške koju čine:

- Savjet za razvoj civilnoga društva,
- Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske,
- Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva.

Treba napomenuti kako Vlada RH svake godine donosi Uredbu o kriterijima za utvrđivanje korisnika i načinu raspodjele dijela prihoda od igara na sreću. Za 2022. godinu je objavljena u Narodnim novinama 23/2022, pri čemu se navodi raspodjela dijela prihoda od igara na sreću za organizacije, i to:

1. 38,16 % onima koje promiču razvoj sporta,
2. 3,95 % onima koje pridonose borbi protiv zlouporabe droga i svih drugih oblika ovisnosti,
3. 10,20 % onima koje se bave socijalnom i humanitarnom djelatnošću,

4. 17,64 % onima koje se bave problemima i zadovoljavanjem potreba osoba s invaliditetom,
5. 3,38 % onima koje se bave tehničkom kulturom,
6. 14,44 % onima koje se bave kulturom,
7. 1,58 % onima koje se bave izvaninstitucionalnom naobrazbom i odgojem djece i mladih,
8. 10,65 % onima koje pridonose razvoju civilnoga društva.

Iz navedenog je vidljivo kako svega 10,65% spomenutih sredstava je namijenjeno iz državnog proračuna za razvoj civilnoga društva.

Neočekivane krizne situacije u vidu pandemije i potresa su dodatno razotkrile manjkavosti sustava, osobito probleme u obrazovanju, osiguravanju socijalnih te zdravstvenih usluga i nedostatnih smještajnih kapaciteta, kao i zapošljavanja osoba s invaliditetom. Nadalje, osobe s invaliditetom su pod visokim rizikom od stambenog siromaštva s potencijalnim mogućim implikacijama za njihovo zdravlje, dobrobit i kvalitetu života.

Udruge kao neprofitne organizacije nemaju stabilne i redovite izvore financiranja pa se najčešće „snalaze“ u pronalaženju i osiguravanju potrebnih sredstava za svoj rad. Njihova održivost uvelike ovisi o stabilnosti financiranja. Izvori financiranja mogući su kroz nekoliko modela:

- Prilozi građana
- Donacije i sponzorstva
- EU projekti
- Zaklade
- Natječaji ministarstava i državnih ureda
- Lokalna i regionalna samouprava
- Članarina
- Samofinancirajuće aktivnosti.

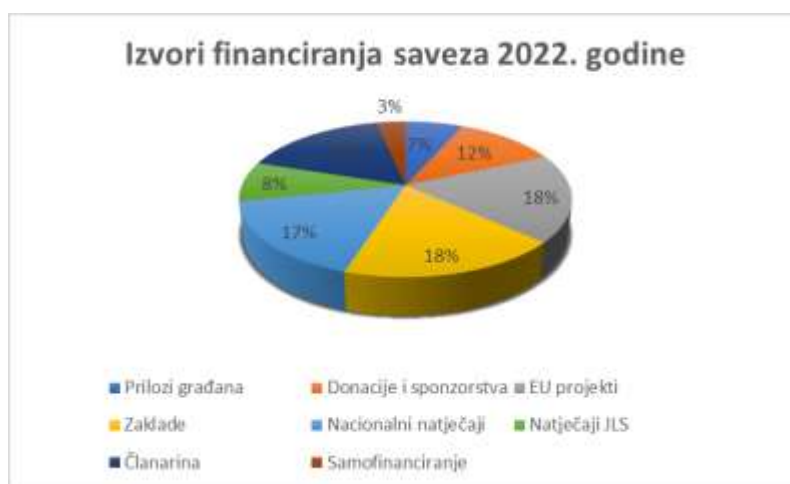
Zakonom o udrugama propisano je da nadležna državna tijela, jedinice regionalne i lokalne samouprave te druge javne institucije financiraju i ugovaraju provedbu programa i projekata od interesa za opće dobro na temelju javnog poziva/natječaja ili na temelju posebnog propisa o financiranju javnih potreba. Godišnja izvješća o financiranju programa i projekata organizacija civilnog društva pokazuju na koji način su usmjerena te kako su utrošena sredstva koje javna tijela izdvajaju za programe i projekte udruga i ostalih organizacija civilnog društva iz javnih izvora. Izvješća su sadrže detaljne analize s informacijama:

- koja državna tijela dodjeljuju sredstva i s kojim iznosima,
- koja su područja financiranja,
- tko su korisnici financiranih programa i projekata,

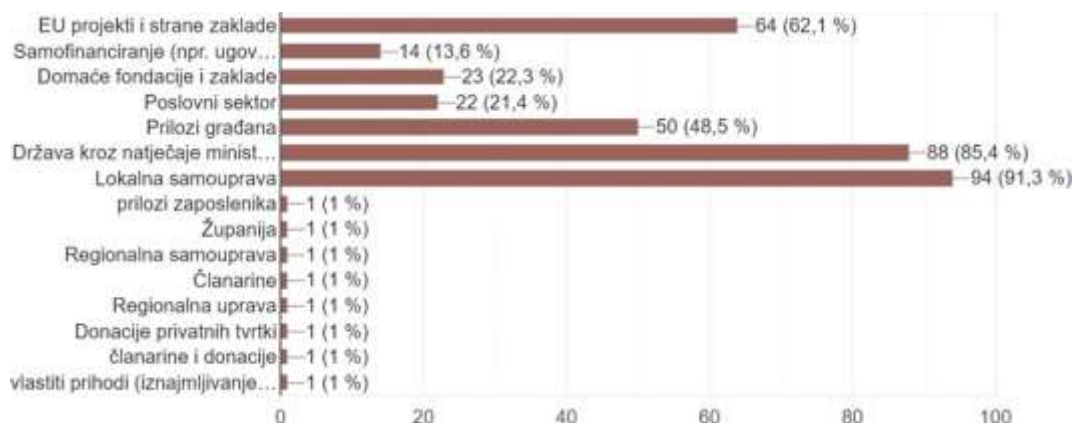
- teritorijalne rasprostranjenosti projekata.

Rezultati provedenih anketnih istraživanja pokazuju kako su glavni izvori financiranja rada saveza udruga osoba s invaliditetom i njihovih članica upravo javna sredstva odnosno izvori leže u proračunskim sredstvima državnih tijela te jedinica regionalne i lokalne samouprave:

- ❖ provedena anketna istraživanja u srpnju 2023. godine pokazuju kako EU projekti, natječaji ministarstava i državnih ureda te zaklade čine više od 50% izvora financiranja rada saveza

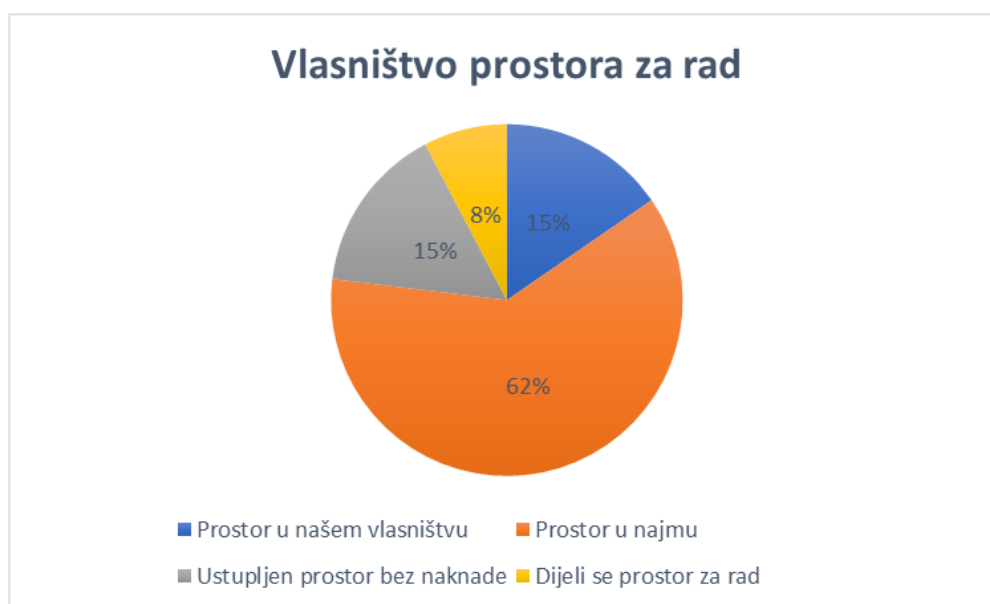
- ❖ rezultati anketnog istraživanja među udrugama iz prosinca 2022. godine pokazuju su izvori financiranja njihova rada iz proračuna lokalne samouprave te sredstava državnog proračuna (više od 85%)

Rezultati anketnog istraživanja navode da su najčešći oblici financiranja saveza i udruga osoba s invaliditetom: putem projekata financiranih EU sredstvima te poziva/natječaja objavljenih od strane ministarstava i državnih institucija, kao i onih od strane regionalne/lokalne razine. Pri tome treba spomenuti kako organizacije koje koriste ova financijska sredstva u realizaciji se već godinama susreću s poteškoćama poput:

- velikih smanjenja proračuna prijavljenih projektnih prijedloga prije samog ugovaranja, a koja u konačnici utječu na nemogućnost realizacije planiranih aktivnosti te mijenjaju cjelokupnu projektnu ideju;
- nemogućnosti planiranja troškova redovnog rada iz sredstava javnih izvora;
- nedostataka kriterija vrednovanja projektnih prijedloga u sklopu institucija koje dodjeljuju financijske podrške;
- nedostataka sustava u dijelu vezanom za provedbu projekata financiranih iz EU programa: od kašnjenja objave poziva za dodjelu bespovratnih sredstava u odnosu na indikativni plan objave, kašnjenja u provjeri troškova, dugog vremenskog razdoblja odobravanja troškova, isplate sredstava, do modela prijave „najbržim prstom“ a prema kojem nije nužno da odobreni budu najkvalitetniji projektni prijedlozi.

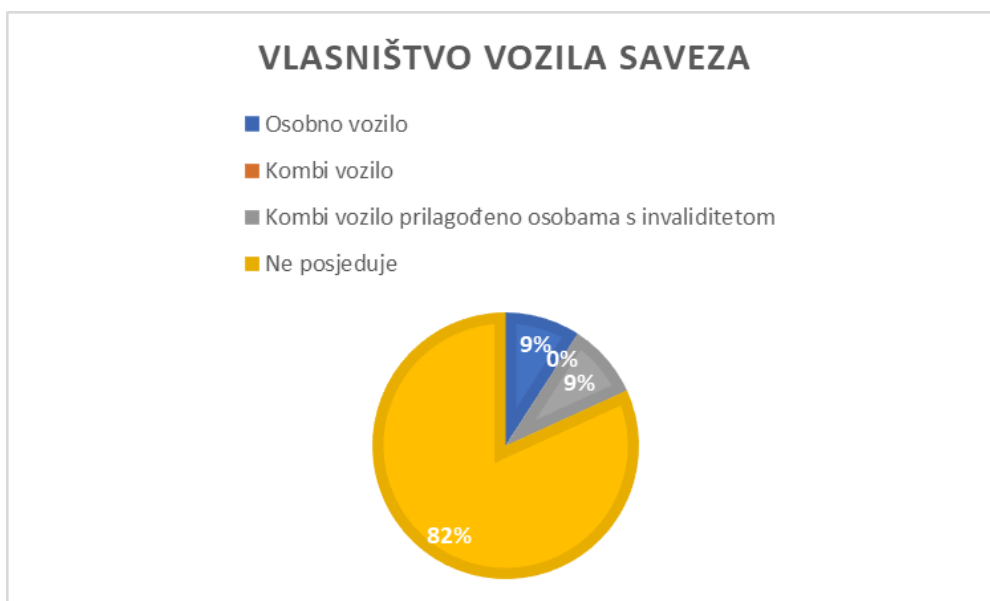
Nadalje, a vezano za osnovne preduvjete poslovanja u kojima djeluju savezi, što se tiče prostora svega 15% saveza ima prostor u vlasništvu, dok njih 62% prostor unajmljuje.

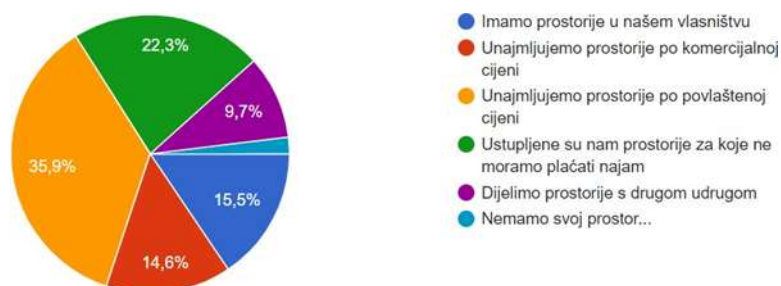
Savezi - članice 8. centra znanja djeluju na jednoj lokaciji u 82 %, dok njih svega 18 % djeluje na dvije lokacije.

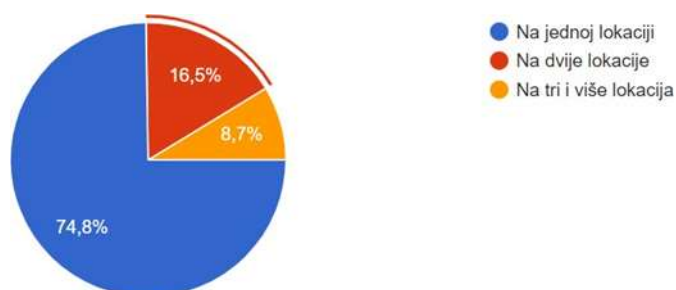
Vozilo savezi ne posjeduju u 82 %. Svega jedan savez osoba s invaliditetom posjeduje prilagođeno kombi vozilo.

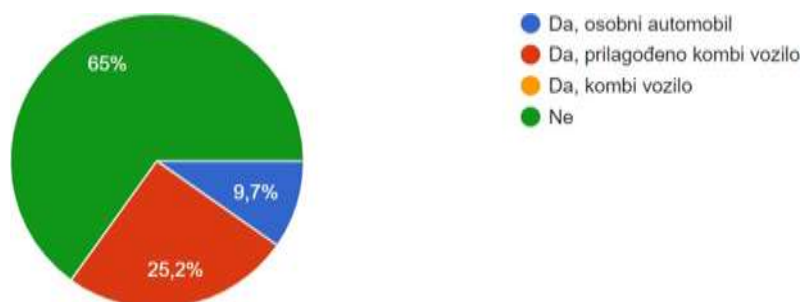
Najveći broj udruga članica saveza, njih 35,9% aktivnosti obavlja u unajmljenim prostorijama po povlaštenoj cijeni dok ih 22,3% ima ustupljene prostorije za koje ne moraju plaćati najam.

Rad udruge organiziran na jednoj lokaciji ima najviše udruga, njih 74,8%.

Najveći broj udruga, 65% ne posjeduje vozilo. Osobni automobil posjeduje svega 9,7% udruga.

Provedena anketna istraživanja pokazuju kako članice 8. centra znanja kao i udruge koje okupljaju u velikoj mjeri ne raspolazu nekretninama niti pokretninama koje bi potencijalno mogle biti resurs za ostvarivanje dodatnih financijskih sredstava.

Poučeni posljedicama pandemije i potresa koji su zadesili RH, odluka regionalnih i lokalnih samouprava o smanjenju iznosa financijskih potpora, preporuke Europske komisije koja najavljuje okrupnjavanje sredstava za djelovanje na zdravstvenom i gospodarskom oporavku nakon pandemije, kašnjenja u raspisivanju najavljenih poziva na dodjelu bespovratnih sredstava EU fondova,... nemoguće je ne postavljati pitanja o kratkoročnim kao i dugoročnim prijetnjama stabilnosti, otpornosti i održivosti organizacija civilnoga društva. Spomenute prijetnje i rizici, mogu utjecati na moratorije odnosno otkazivanje aktivnosti i projekata usmjerenih na osiguravanje potreba krajnjih korisnika. Stoga postoji opravdana osnova za izradu modela kojim bi se spriječili/umanjili potencijalni rizici te pridonijelo stabilnosti, otpornosti i održivosti organizacija civilnog društva posebice onih koje okupljaju osobe s invaliditetom. Upravo su osobe s invaliditetom prepoznate su među najugroženijim društvenim skupinama, ali istovremeno predstavljaju važan resurs u kontekstu društvenog napretka na svim područjima, posebice uzimajući u obzir mogućnost provođenja pozitivnih mjera.

Cilj izrade Modela održivosti i otpornosti je biti podrška u osiguranju kvalitetne otpornosti i održivosti udruga osoba s invaliditetom, kao udruga od posebnog značaja za RH, a u odnosu na globalna kretanja i potencijalne krize u godinama koje su pred nama.

Stavovi saveza udruga osoba s invaliditetom vezano za prepreke održivosti djelovanja

Anketno istraživanje među članicama 8. centra znanja iznose njihove stavove vezano za glavne prepreke stabilnosti i održivosti njihova djelovanja, pri čemu su savezi ocjenjivali njihov utjecaj ocjenom od 1 do 5 (ocjenom 5 prepreku za koju smatraju da ima velik utjecaj, a ocjenom 1 onu koja ima najmanji). Rezultati su slijedeći:

PREPREKE STABILNOSTI	%
Nepoticajan pravni okvir	63,64%
Nestabilno financiranje aktivnosti	100,00%
Negativan stav javnosti i građana	45,45%
Nerazvijenost društvene odgovornosti poslovnog sektora	45,45%
Pristup međunarodnim donacijama	45,45%
Nedostatak potpore od strane države	90,91%
Niska primanja zaposlenika	54,55%
Niska razina stručnosti zaposlenika	54,55%
Velika fluktuacija zaposlenika	72,73%
Nemogućnost zapošljavanja na neodređeno vrijeme	54,55%
Nedostatak razvijene volonterske mreže	45,45%
Loša suradnja s medijima	45,45%
Nedovoljno razvijena suradnja među udrugama	54,55%
Nedovoljna suradnja s lokalnim vlastima	36,36%
Predstavnici lokalnih/državnih institucija nisu zainteresirani i ne shvaćaju ulogu udruga	45,45%
Lokalne/državne institucije ne raspolažu dostatnim sredstvima za pružanje potpore aktivnostima udruga	54,55%
Složena državna administracija usporava proces razmjene informacija	54,55%
Kompleksne administrativne procedure u pripremi i provedbi projekata	90,91%

Nedovoljno iskustvo u pisanju projekata/programa	36,36%
Nedostatna sredstva za provedbu programa/projekata	90,91%
Kašnjenje isplate odobrenih financijskih sredstava	72,73%
Nerazvijenost građanske kulture	27,27%

Sustavno financiranje se često ističe kao model održivosti i otpornosti. Očekivane rezultate potvrdilo je provedeno anketno istraživanje te kao glavnih pet prepreka stabilnosti i održivosti djelovanja navode se:

- Nestabilno financiranje aktivnosti
- Nedostatna sredstva za provedbu programa/projekata
- Nedostatak potpore od strane države
- Kompleksne administrativne procedure u pripremi i provedbi projekata
- Velika fluktuacija zaposlenika.

Upravo zadnja navedena prepreka, govori koliko je ljudski kapacitet saveza ključan te koliko je njihova stabilnost pored stabilnih izvora financiranja, ključna za daljnji rast i razvoj djelovanja udruga i njihovih saveza.

Stavovi saveza oko modela koji pridonose održivosti i otpornosti

Ispitivanjem stavova saveza glede modela koji pridonose stabilnosti i održivosti njihova djelovanja, rezultati istraživanja govore kako su potencijalni modeli, rangirani po važnosti, kako slijedi:

- Projektno financiranje EU sredstvima
- Donacije i sponzorstva
- Uspostava centara dijeljenih usluga u zajednici financirani od lokalne/regionalne uprave
- Gospodarska aktivnost - društvena poduzeća (prodaja proizvoda i usluga)
- Stjecanje i upravljanje imovinom (odmarališta, hosteli, iznajmljivanje opreme i sl.)
- Radni centri u kojima su zaposlenici osobe s invaliditetom, sa smještajnim kapacitetima
- Crowdfunding model financiranja
- Prihodi od ulaganja (pasivna ulaganja, kao što su npr. oročenja i zajednički fondovi ili burzovne transakcije).

„Tamo gdje civilno društvo napreduje, vlade rade s više transparentnosti i odgovornosti.

To stvara opipljiv utjecaj na živote svakodnevnih građana.“

Ben Rhodes

Obzirom da je po važnosti, na prvom mjestu istaknuto financiranje projekata sredstvima EU programa, te obzirom na stečeno provedbeno iskustvo u prethodnom programskom razdoblju, svakako bi trebalo unaprijediti sustav odabira kvalitetnih projekata, smanjiti administrativnu opterećenosti te ubrzati provjeru prihvatljivosti troškova i odobravanja sredstava. Ujedno, trebalo bi potpuno izbjegavati u sustavu dodjele EU sredstava princip „najbržeg prsta“. Njime su prednost kod ugovaranja bespovratnih sredstava imale udruge koje su ranije odnosno brže predale projekte, neovisno o kvaliteti njihovih projekata. Ujedno ovim principom se u nepovoljniji položaj stavljaju udruge koje djeluju na ruralnim područjima gdje nedostaje poštanskih ureda ili je internetska veza nestabilna.

Kuća ljudskih prava je tijekom 2020. provela istraživanje o pristupu financiranja organizacija civilnoga društva. Ono je pokazalo zabrinjavajuću razinu nepovjerenja udruga prema domaćim institucijama koje dodjeljuju sredstva iz državnog proračuna te ESI fondova. Istovremeno sustavno, upravo udruge ukazuju na niz administrativnih prepreka koje utječu na povećanje opterećenosti njihova rada, te nedostatak materijalnih, ljudskih, tehničkih resursa, a zbog kojih su im teže dostupni izvori financiranja. Stoga posljedično, nije moguće razvijati nove programe rada.

Modeli koji pridonose održivosti i otpornosti

Samofinanciranje

Najčešći i najdostupniji, a istovremeno i najnestabilniji izvori prihoda saveza i udruga su sredstva natječaja/poziva iz nacionalnog, regionalnog i lokalnog proračuna. Kao što je već spomenuto, sredstva za svoje djelovanje neprofitne organizacije, ostvaruju iz različitih izvora. Kako se trenutno organizacije civilnog društva konkurentski natječu za ograničena sredstva iz nacionalnih i regionalnih/lokalnih javnih izvora, kao jedan od odgovora za premošćivanje trenutne situacije javlja se model samofinanciranja ili ekonomska aktivnost/gospodarska djelatnost/društveno poduzetništvo.

Savez/udruga može obavljati gospodarske djelatnosti ako je to propisano statutom, istovremeno poštujući propise kojima se uređuju uvjeti za obavljanje djelatnosti kojom se bavi.

Pri tome gospodarska djelatnost se ne smije obavljati radi stjecanja dobiti za svoje članove ili treće osobe. Moguće je da se u obavljanju gospodarske djelatnosti ostvari višak prihoda nad rashodima, koji se mora sukladno važećem statutu saveza koristiti isključivo za ostvarenje ciljeva utvrđenih statutom.

Izvori prihoda samofinanciranja mogu biti:

- Upotreba materijalne imovine (iznajmljivanje opreme, nekretnina, prostora i opreme, kampova, hostela i slično)
- Upotreba nematerijalne imovine (npr. ostvarivanje prihoda od intelektualnog vlasništva)
- Prihodi od ulaganja (pasivna ulaganja poput oročenja sredstava u banci, ulaganja u fondove kapitala, kupnja dionica, ...)
- Naknada za usluge (usluge edukacija, lekture, računovodstveno-knjigovodstvene usluge, konzultantske usluge)
- Prihodi od usluga i proizvoda (kao redovna djelatnost socijalne usluge ili npr. trgovina, kafić, restoran ili npr. nastalih kao rezultat post-projektnih aktivnosti: usluge tiska, rukotvorine, umjetnički radovi, knjige, aktivnosti temeljene na organskom uzgoju, vrtlarstvu i proizvodnji hrane, prirodnim proizvodima, zdravstvenom turizmu i slično)
- Članarine.

Prihodi od prodaje proizvoda i pružanja usluga iziskuju veći angažman, te je potreban čitav niz organizacijskih, ljudskih, materijalnih, tehnoloških resursa... Na prihode od spomenutih aktivnosti primjenjuju i određena fiskalna pravila (porez na dodanu vrijednost i porez na dobit).

Polazna veličina za određivanje osnovice poreza na dobit kod obveznika poreza na dobit je visina ostvarenog prihoda. Mogućnost utvrđivanja osnovice poreza na dobit u paušalnom iznosu ne mogu primijeniti one neprofitne organizacije koje su u prethodnom poreznom razdoblju po osnovi obavljanja određene gospodarske djelatnosti ostvarili prihode veće od iznosa propisanog za ulazak u sustav PDV-a odnosno veće od 39.816,84 eura (300.000 kuna), te one neprofitne organizacije koje obavljaju samo djelatnost po osnovi koje su obveznici poreza na dobit ili po osnovi te djelatnosti ostvaruju više od 50% ukupnih prihoda.

Savezi/udruge koje u prethodnoj kalendarskoj godini su ostvarile vrijednost isporuka dobara i obavljenih usluga veću od 39.816,84 eura (300.000 kuna), dužne su se upisati u Registar obveznika poreza na dodanu vrijednost i voditi sve poslovne knjige propisane Zakonom o PDV-u.

Društveno poduzetništvo

Društveno poduzetništvo predstavlja oblik samofinanciranja odnosno poslovanja vođenog društvenim ciljevima. Ono stvara pozitivni učinak kroz primjenu poduzetničkih praksi, no za razliku od poduzetničkog svijeta, nema za cilj ostvarivanja dobiti za članove ili treće osobe.

Ono nastoji u svom djelovanju iznaći rješenja postojećih društvenih problema. Djelovanje je usmjereno unapređivanju života, postizanju društvenih ciljeva, a teži k stvaranju nove društveno korisne vrijednosti. Ukoliko postoji pozitivna razlika među prihodima i rashodima odnosno dobit, ona se usmjerava k ostvarenju misija zbog kojih savezi/udruge postoje.

Društveno poduzetništvo predstavlja ogroman potencijal za društveni angažman zainteresiranih članova/pojedinaca, volontiranje, zapošljavanje ranjivih skupna, socijalnu integraciju...

Ono može biti pokrenuto u raznim područjima, primjerice:

- ❖ Socijalnih usluga,
- ❖ Turističkih usluga,
- ❖ Edukacijskih usluga,
- ❖ Kulture,
- ❖ Izdavačke djelatnosti,
- ❖ Raznim sektorima gospodarstva (poljoprivreda, proizvodnja, recikliranje otpada, usluge popravaka...).

Centri društvenih inovacija

Svjedoci smo raznih promjena, koje su posljedica pandemije, financijskih kriza, prirodnih katastrofa, smanjenja broja stanovnika, ... a koje utječu na zajednicu i društvo u kojem živimo, kao odgovor na situaciju javljaju se društvene inovacije. One se pojavljuju kao rješenje koje nisu iznašli javni sustavi ili tržište.

Društvene inovacije najlakše je definirati kao nove strategije, ideje, procese, metodologije, koncepte, poslovne modele, proizvode, usluge i slično, a koje odgovaraju na društvene potrebe ili probleme. Paralelno one stvaraju nove društvene odnose i potiču suradnju. Usmjerene su općoj dobrobiti, a razvijene su i realizirane u sinergiji raznih organizacija iz javnog, privatnog, neprofitnog sektora ili samih pojedinaca.

Prepoznate su kao atraktivan alat za rješavanje društvenih, ekoloških ili gospodarskih izazova. Društvene inovacije trebaju pokazati održivost (institucionalnu, organizacijsku, financijsku) kako bi rezultat društvenog inoviranja generirao željeni društveni utjecaj.

Donacije i sponzorstva

Definiciju donacije najbliže se može naći pod pojmom darovanja prema Zakonu o obveznim odnosima koji navodi: „Ugovor o darovanju nastaje kad se darovatelj obveže prepustiti obdareniku bez protučinidbe stvar ili imovinsko pravo, a obdarenik to prihvati.“

Donacije mogu biti dvojake: prihodi za koje nije nužna protučinidba, odnosno mogu biti strogo namijenjene i ne mogu se trošiti osim u tu svrhu. Naglasak se stavlja na dobrovoljnost, usmjerenost poduzetnika/pojedinca/drugih neprofitnih organizacija na probleme zajednice i poticaje njihovom rješavanju.

Najčešće se donacijama financiraju humanitarne neprofitne organizacije koje su osnovane s misijom pružanja humanitarne pomoći osobama u nepovoljnom položaju.

Za razliku od donacija, sponzorstvo podrazumijeva protuuslugu za dodijeljena sredstva. U najvećem broju slučaja radi se o promoviranju i reklamiranju sponzora.

Sponzoriranje je potpuno oporezivo dok su kod donacija moguće porezne povlastice. Pravne osobe mogu darovati do 2% svojih prihoda u općekorisne svrhe što im je porezno priznat rashod. Isto tako, fizičke osobe koje plaćaju porez na dohodak mogu darovati do 2% ukupnih primitaka.

Inovativni model prikupljanja sredstava – CROWDFUNDING

Crowdfunding ili grupno financiranje je sve prisutniji model prikupljanja financijskih sredstava preko online platformi nužnih za provedbu aktivnosti ili pokretanje posla. Definira se kao način prikupljanja novca za financiranje projekata ili poduzetničkih ideja.

Doseg crowdfunding-a je ključan odnosno važno je doprijeti do što većeg broja ljudi. Putem on-line platforme javno se predstavljaju projekti što omogućava građanima da „ulože“ vlastita sredstva kako bi pripomogli realizaciji odabranog projekta.

Postoje četiri vrste crowdfundinga, a one se razlikuju prema vrsti poticaja ili nagrade koje dobivaju osobe koje projekt financiraju odnosno prema očekivanjima koja imaju od projekta: donacijama, nagradama, posuđivanju i vlasničkim udjelima.

Zaključak

Provedena anketna istraživanja tijekom prosinca 2022. godine među reprezentativnim udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom, te među 13 saveza udruga osoba s invaliditetom tijekom srpnja 2023. godine, pokazuju kako oni najveće prihode ostvaruju financiranjem iz javnih izvora s nacionalne, regionalne i lokalne razine te programa i EU fondova. Obzirom na veliku ovisnost i nestabilnost spomenutih izvora financiranja aktivnosti i projekata saveza i udruga osoba s invaliditetom, prisutna je određena razina bojazni vezana za održivosti takvih oblika financiranja.

S tim u vezi, svaki od saveza/udruga osoba s invaliditetom treba odrediti model koji će smanjiti rizik prijetnji njihovoj stabilnosti i održivosti. Kao dokaz otpornosti na krizne situacije možemo naći u činjenici da su se upravo udruge osoba s invaliditetom uspjele prilagoditi kriznim uvjetima tijekom pandemije i potresa. Prilagodile su svoj način rada, odnosno svoje aktivnosti su prilagodile svojim članovima/korisnicima (on-line aktivnosti, primjeri vježbi, psihosocijalna podrška, telefonsko kontaktiranje korisnika i slično).

Kako i istraživanja pokazuju, dio udruga osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj se odlučio za razne oblike samofinanciranja, no za sada ono ne ostvaruje značajne prihode koji bi bili dostatni za samoodrživost. Zaključak je kako je potrebna snažnija sinergija između javnog i neprofitnog sektora, s ciljem iznalaženja modela financiranja saveza i udruga osoba s invaliditetom, a koji bi doprinijeli snažnijoj razini sigurnosti, otpornosti na krize te održivosti i njihovog daljnjeg razvoja.